

BURHONIDDIN ZARNUJIYNING TA'LIMIY –TARBIYAVIY QARASHLARI

o'qituvchi. Qaxxarova Nazira Nuridillo qizi

(Xalqaro innovatsion universiteti)

E-mail: qaxxarova94@mail.ru tel: (97) 124 64 94

Annotatsiya. Ushbu maqolada Burhoniddin Zarnujiy hayot faoliyati hamda bugungi kunning dolzarb masalasi bo'lmish ilm olish yo'llari va tartib qoidalari keltirilgan "Ta'lim al-mutaallim" asarining mazmuni yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, Burhoniddin Zarnujiy, Ta'lim al-mutaallim, metod, ustoz-shogird, pedagogika, ilm olish, shaxs kamoloti.

Abstract. This article covers the life of Burhanuddin Zarnujiy and the content of his work "Ta'lim al-mutaallim", which presents the ways and rules of acquiring knowledge, which are a topical issue of today.

Keywords: Education, Burhanuddin Zarnujiy, Ta'lim al-mutaallim, method, teacher-student, pedagogy, acquiring knowledge, personal development.

Аннотация. В данной статье изложено содержание труда «Талим ал-мутааллим», в котором изложена жизненная деятельность Бурханиддина Зарнуджи, а также способы и правила порядка обучения, что является актуальным вопросом современности.

Ключевые слова: Образование, Бурхониддин Зарнуджи, Образование аль-мутааллим, метод, учитель-ученик, педагогика, обучение, личностное развитие.

Bugungi kunda tarixiy allomalar asarlarini o'rganish va amaliyotga tadbqiq etish kelajak avlodlar ongiga tobora to'liqroq yetkazish kunning dolzarb masalalaridan bo'lib kelmoqda, zero har bir yosh bu kabi asarlar haqida ma'lumotga ega bo'lsa va kundalik hayotida qo'llay olsa ta'lim jarayonida katta samaraga erisha oladi. Bu kabi fikrlarning dalili sifatida Burhoniddin Zarnujiy va uning mashhur asari bo'lmish "Ta'lim al-mutaallim" asarini keltirishimiz mumkin. Har bir ota-ona farzandini jamiyatning yetuk shaxslari bo'lishi uchun ilmga yo'naltirishga intiladi. Ba'zi

bolalarning esa ilm olishga istagi bor ammo yetarli darajada samaraga erish olmaydi. Har bir ishning tartib qoidasi bo'lgani kabi ilm olishning ham yo'l yo'riq va tartib qoidalari mavjud. Shu kabi tartib qoidalarni bilgan holda ilm olinsa ta'limda albatta samaraga erishish mumkin. Ilm olishning sirlari va qoidalarini Burhoniddin Zarnujiy "Ta'lim al-mutaallim" asarida izohlab keltirib o'tgan.

Ma'lum bir samaraga erishish uchun birgina omil yetarli bo'lmaydi. Misol uchun shaxs kamolotiga ta'sir etuvchi tashqi muhit, irsiyat, ta'lim tarbiya va shaxs mustaqil faoliyati kabi bir qancha olmillar bo'lgani kabi. Ilm olishda ham ko'pgina omillar muhim albatta.

Hozirgi kunda ta'lim olishning ko'pgina interfaol metoqdlari mavjud bo'libga qolmasdan hozirgi avlod yoshlari tarixiy tajribalardan ham foydalansalar nur ustiga a'lo nur bo'lar edi.

Burhoniddin Zarnujiy haqida ma'lumotlar kam saqlanib qolgan. Alloma Abbosiylar xalifaligi davrida yashab ijod qilgan. Turkiston o'lkasining Jayhun o'lkasida joylashgan Zarnuj shahrida tug'ilib ijod etgan bo'lib "Dinng hujjati", "Islomning dalili" kabi bir qancha nisbalarga sazovor bo'lgan. Zarnuj arablar tomonidan Zarnug deb atalgan bo'lib "Nug" bu tumshuq degan ma'noni anglatadi ya'ni oltin tumshuq. O'sha davrda bu qishloq anchagina mashhur bo'ladi chunki Burhoniddin Zarnujiydan tashqari bir qancha allomalar ham shu qishloqda yetishib chiqqan. [1; B. 55].

Manbalarda Burhoniddin Zarnujiyning tug'ilgan sanasi ham, vafot qilgan yili ham ko'rsatilgan emas. Ilmiy adabiyotlarda esa uning vafot sanasini hijriy 591, 593 va 597 yil yoki oltinchi hijriy asr deb ko'rsatilgan. Marvon Qaboniy esa uning yashagan davrini hijriy V asrning ikkinchi yarmi va VI asrning birinchi choragi deb belgilaydi. R.Abdulmun'im tomonidan esa olimning tug'ilgan va vafot etgan sanasi 570-620/1175-1223 qilib qat'iy belgilangan. Biroq, olim 570/1175 yildan oldinroq tug'ilgani aniq. Chunki, u mana shu 570 1175 yili vafot qilgan Sadiduddin at-Tiroziy, shuningdek, 573/1177 yili vafot qilgan Imomzoda al-Buxoriy hamda 576/1181 yili vafot qilgan Abul-Mahomid Qivomuddin Hammud as-Saffor al-Buxoriyning shogirdi

bo'lib, "Ta'lim al-mutaallim"da bu zotlarning nomi bir necha marta "ustoz" degan qayd bilan tilga olingan hamda gaplari va she'rlaridan iqtiboslar keltirilgan. Demak, olimning tug'ilgan yilini 570 emas, 560 hijriy deb belgilash to'g'riroq bo'ladi. Olim 617/1220 yildan keyin ham yashagani aniq. Chunki, u shu yili vafot qilgan ustoz Raziyuddin an-Naysoburiyning nomini bir necha marta zikr qilib, "Makorim al-axloq" asaridan iqtibos keltirgan. Demak, Burhoniddin Zarnujiyni 560-620/1165-1223 yillarda yashagan, deb belgilash maqsadga muvofiqdir. [2; b. 56].

Burhoniddin Zarnujiy asari pedagogika nuqtaiy nazaridan baholansa, bugungi ta'limda ham muhim ahamiyatga ega. U mumtoz ilmiy adabiyotda muhim o'rin egallagan, o'quvchiga yo'naltirilgan yondashuvga asoslangan asar yozgan. Qanday qilib o'rgatamiz, o'quvchilar qanday o'rganishlari haqidagi savolga emas, balki ular qanday o'rganishlari mumkin va nima uchun o'rgana olmaydilar degan savolga qaratilgan.

Alloma bizga qoldirga "Ta'lim al-mutaallim" asari 13 fasldan iborat bo'lib, bir qancha tavsiyalar keltirib o'tilgan.

Ilm olishda niyyatni yaxshi qilishlik

Sherikni yaxshi va shijoatliligini tanlashlik

Ustoz hurmatini saqlamoqlik

Burhoniddin Zarnujiyning fikricha, inson katexizmni, ya'ni o'zi bo'lgan vaziyatni bilishni o'rganadi. Uni farz deyishi bugungi ta'lim tamoyillarida bayon etilgan hayotiylik, hayotga yaqinlikni ifoda etganini bildiradi. Bu uning ko'p asrlar oldin printsiplarga g'amxo'rlik qilganini ko'rsatadi. Chunki o'qitiladigan fanlar hayotdan ajralgan holda bo'lmasligi va ular duch keladigan dolzarb muammolarga yechim ishlab chiqaradigan tarzda bo'lishi kerak. Zarnujiy talabalarga o'z kurslarini ham, professor va do'stlarini ham tanlashni maslahat beradi. Huquqlarni berish talabalarga qanchalik qadrli ekanligini ko'rsatadi. Hozirgi ta'lim tizimida ushbu holatga misol sifatida tanlov kursini qo'llashni ko'rsatish mumkin. Zarnujiyning ilovasi bu ko'p asrlar oldin bizning Movarounnahrda amalga oshirilganga o'xshaydi. [3; b.95].

Zarnujiy ilm-fan ta'limida bo'lishi kerak bo'lgan uchta narsa: o'qituvchilar, ota-onalar va o'quvchilar haqida gapirdi. Talabalar aslida bugungi ta'lim tizimining uchta ustunidir. Muvaffaqiyatli ta'limning amalga oshishi uchun talaba, ota-ona va o'qituvchining hamkorlik qilishi juda muhimdir. Kimningdir yo'qligi muvaffaqiyatga salbiy ta'sir qiladi. Zarnujiy bu holatning asrlar davomida ta'limdagi ahamiyati haqida gapiradi. Shunisi e'tiborga loyiqki, u buni birinchi bo'lib tilga oldi Bundan tashqari, Zarnujiyning ta'kidlashicha, talabaning darsni boshlash vaqti, darslar miqdori, dars dasturini o'qituvchiga, do'stlarga, tuzatishlar shaklida aniqlashi kerak. Atrof-muhitni hurmat qilish, talabaning bilimni birlamchi manbadan olishi, sohada tajribali bo'lishi, ustozlardan foydalanib, hatto uxlashni, yeb-ichishni nazorat qilib borishini ta'kidlashi olimning bularning bari o'zinikidek o'ylashi 1200-yillarda emas, balki bugungi kunda yashayotgan odamga o'xshaydi. Chunki ko'pgina xulosa va takliflari ta'lim tizimimizga oydinlik kiritib, dolzarb bo'lib qolmoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Bo'riyev O. Markaziy Osiyo tarixiy geografiyasidan lavhalar. – Toshkent: Tafakkur, 2015. – B. 55.
2. Rizouddin ibn Fahriddin. Shogirtlik odobi. – Toshkent: Voris nashriyoti, 2008. – 56 b.
3. Zokirjon Sharipov. Ilm olish sirlari. – Toshkent: Movorounnahr nashriyoti, 2004. – 95 b.
4. Imom Zarnujiy. “Ta'lim al-mutaallim tariq at-taallum”. – Qozon: Imperrator universiteti “типо-литография” nashriyoti, 1901. – 83 b.
5. www.ziyonet.uz
6. www.pedagog.uz
7. www.OXU.uz